

השלמה הסדרה המבקשת בכל בית ישראל! המשתתפים "שבת טיש" בהנחות הספרים

גיליון מס' 356

פרשת שלח, י"ט בסיון תשע"ט

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

שלח-לך אנשים (יג, ב) - ראשי תבות אש"ל, אכילה שנה לך, ואת שלשתם צריך לקיים במקלחים ובאים אליך. (מגדנות לחזקיהו)

סופי התבות שלח לך אנשים הם חכם, מפני שאוירה של ארץ ישראל מהכים. (יושיע ציון)

שפט ברחוקי (יג, ה) - רמז יש כאן לדינים, שצריכים הם להיות בני חורין בשעה שהם שופטים ודינים את הדין, ולקיים את הנאמר 'לא תגורו מפני איש'. (בן פורת יוסף)

ויאל בריספה (יג, ז) - אמרו חז"ל, שאין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף. ומרמז בפסוק זה, מתי יבוא המשיח ויאל? כאשר בריספה, כאשר יוסיפו להרבות בניו. (יד משה)

ויקרא משה להושע ברניו יהושע (יג, טז) - מדוע השתנה השם מהושע בצירי ליהושע בקבוצה? שכל שנוי השם היה כדי שלא ישפע יהושע מקבוצת המרגלים נגדו. (כח הכהן)

עלו זה בנינו ועליהם את-הקור (יג, יז) - מפרש רש"י: הנגב הוא פסלתה של ארץ ישראל. רמז יש כאן לאדם, שאם יסתפק בפסלת ולא ירדף אחרי התענוגים יזכה לכתרה של תורה, כי את הקור בגימטריה תורה, וזה מה שאמרו חז"ל הרוצה להחכים ירדים, דהיינו הרוצה להחכים יסתפק במעט כמו הנגב שיש בה מעט. (מדרשו של שם)

ויהם כלב (יג, ל) - הפסוק גדולה על פי המסורה, לרמז על כלב שהצליח בהקמתו להשתקם רבו מישראל, על ידי שהתחכם לדבר נגד משה ובסוף ספר בשבחו ובשבחה של ארץ ישראל. (אור החמה)

ויבכו העם בלילה ההוא (יד, א) - חז"ל אמרו שזה היה בליל תשעה באב, והיה ליל אכל לדורות, ורמז לזה שהתבות בלילה ההוא בגימטריה ליל ט' אב. (מנחת כהן)

מוצאי דבת הארץ (יד, לו) - ראשי תבות מדה, כי המרגלים נדונו מדה כנגד מדה, הם חטאו בלשונם והוציאו את דבת הארץ רעה, ונשתרבה לשונם ומתו בבזיון. (כסא רחמים)

ספורים בפרשה

טובה הארץ מאד מאד (יד, ז)

באוצר גנזיו של רבי שמואל מסלונים, היתה קפסת טבק של רבי אברהם מקליסק, מאבות הישוב היהודי המתחדש בגליל, ומפיון שחבה יתרה היתה לו לחפציו של צדיק זה, היתה הקפסה תמיד תחת ידיו ולא עזבה מימיו. פעם נעלמה קפסת הטבק ולמרות החפושים הרבים שנערכו, לא עלה ביד המחפשים למצואה, והרבי הצטער מאד על אבדתה. לימים, נקלע הקסיד רבי זליג לידר לבית אחד ממפריי בארץ הקדש, ולתדהמתו ראה את קפסת הטבק של רבו מנחת אצלו. התברר, כי הלה לא עמד בנסיון וקמד את הקפסה לעצמו. בקש ממנו רבי זליג את הקפסה, והלה שקח מאד שיוכל להשיב את האבדה לבעליה ולהרנין את לב רבו. נסע רבי זליג אל רבו בחוץ לארץ, ובשמחה הגיש לו את הקפסה וספר לו כיצד הגיעה לידו, אך מה הפתע רבי זליג לשמע מרבו, שאינו חפץ בקפסה והוא יכול להשאירה אצלו, והסביר: "הרי בכל פעם שהקפסה תראה, נזכר במעשיו של יהודי מארץ ישראל שנכשל בגנבתה, ואיני רוצה שתצא חלילה, דבה רעה על יהודי מארץ הקדש".

הגנו ועלינו אלהימקום אשראמר ה' כי חטאנו (יד, מ)

ה"אמרי אמת" מגור, בקר פעם אצל רבי דוד מקליץ, תלמידו של רבי יחיאל מאלפונד. בשיחתם הגיעו אל דוד המדבר ועל חטא המרגלים, ותוך כדי שיחה שאל ה"אמרי אמת": "הרי אמרו חז"ל, ששערי תשובה לא ננעלו, תמה אני אם פו, למה לא התקבלה תשובת העם שאמרו 'הגנו ועלינו, כי חטאנו'? השיב רבי דוד: "מתי תשובה אינה חוזרת ריקה? כאשר האדם מפיר בחטאו וחוזר בתשובה שלמה. אולם העם שבמדבר לא אמר 'הגנו ועלינו כי חטאנו', אלא אמר 'אשראמר ה' כי חטאנו', ומשמעות דבריהם היא, שלא הודו בחטאם אלא רק ה' אמר שחטאנו, ורק מפני זה אנו חוזרים בתשובה, ומפני שלא היתה כאן חרטה אמיתית, לא התקבלה תשובתם". התפעל ה"אמרי אמת" מהפירוש הקולע, ואמר למקורביו: "ראו נא, כך צריך ללמד ולפרש פסוק בתורה".

למען תזכרו (טו, מ)

אחרי פטירת ה"צמח צדק" מליובאוויטש, ישבו פעם בניו ושווחו על גדלות אביהם. בין הדברים, ספר בנו וממלא מקומו, המהר"ש מליובאוויטש: "פעם ישבתי ועסקתי בסגיה חמונה יחד עם אחד מגדולי הרבנים, והתקשינו בהקנת הדברים. לפתע יצא אבא מחדרו, נגש אלינו והסביר לנו את הדברים בטוב טעם ודעת, עד שאורו עינינו. בטוחים היינו שזה עתה למד אבא את הענין, אך פשמים להסביר אמר לנו, שזה שלשים וחמש שנה שלא הרבה בענין זה". עוד כלם תמהים על כח זכרונם המפלא של ה"צמח צדק", ובנו המהר"ל מקפוסט, אמר: "יותר ממה שאני מתפעל מזכרונם הכביר של אבא, מתפעל אני שזכר שבמשך שלשים וחמש שנה לא חשב בענין זה. מכאן אנו למדים, שכל מחשבותיו במשך כל אותן שנים ארפות היו שמורות בזכרונם, ויודע היה בדיק מה חשב כל אותן שנים ומה לא עלה על מחשבתו".

לרפואת הילדה מרים בת חיה ברכה יהודית תחי
ולרפואת הנער אושר אמיל בן ברטה שיחי

זמני השבת - ירושלים הדלה"נ 7.12 צאת השבת 8.30 רבנו תם 9.05

לבלת הגיליון והנחמות
0570777@gmail.com:7'א"ח

הגיליון מודפס באלפי עותקים לזיכור הרבים בנדבת ידידינו היקרים הי"ו
לע"נ גימילה בת יוכבד, אליהו בן חנינה ושמעון בן גימילה ע"ה - למשפחת אוחיון. ולע"נ רבי שמעון זנטי בן מסעודה ע"ה
ולע"נ מרת רחל בת אביה ע"ה למשפחת גטו, ולע"נ סמי בן שלמה ז"ל למשפחת אבוקרט.
ולרפואת: החבור גבריאל זנטי בן חנינה שיחי, חזקיה בן כפאי שיחי ואורה בת במוני יפה למשפחת מגן תחי' - בתושח"י

היה היה

ויעלו בנגב ויבא עד־חברון

למה נאמר תחלה בלשון רבים 'ויעלו בנגב' ולאחר מכן 'ויבא עד־חברון' בלשון יחיד? מפרש רש"י: "כלב לבדו הלך שם ונשתטח על קברי אבות שלא יהא נסת לחבריו להיות בעצתם". מערת המכפלה שבה נטמנו האבות הקדושים, היה מקום תפלה עוד מהדורות הקדמונים, ולשם פנה כלב כדי להציל מעצת מרגלים. גם הרמב"ם בקר במערה בבקורו בארץ ישראל בשנת ד'תתקכ"ו, וקבע את יום תשעה באדר מרחשון ליום טוב לו ולזרעו אחריו, מפני שבו זכה לעמד במערה ולהתפלל, וכן מספר רבנו עובדיה מפרטנוא ועוד רבים. במאות השנים האחרונות, נמנעה מהיהודים הגישה אל המערה, והתר להם לעלות רק עד המדרגה השביעית שנגרם המדרגות החיצוני הסמוך למערה שצבר אינו קיים כיום. מעטים זכו להכנס אחרון שנים אל תוככי המערה כדי להשתיר תפלה וצקון לחש על קברי האבות, אך הדברים נעשו בחשאי ומחשש שמא יבלע להם.

לפני כ-140 שנה, בסיון תרל"ה, עלה לירושלים אחד מגדולי רבני הנגרה, רבי מרדכי אליעזר ובר שהתפרסם בכינוי 'הרב מאדא', והוא אבי משפחת ובר הענפה שבארץ ישראל. איש קדוש היה הרב מאדא ומגדולי הלוחמים למען ציונה של ירושלים וקדשתה. מדי שנה, נוהג היה לנסע בשלהי ימי הקיץ לעיר הקדש חברון, ושם היה שוהה עד אחר יום הכפורים, מפני שהשתוקק להתפלל את תפלות הימים הנוראים בעיר האבות, ולקראת חג הספות היה שב לירושלים וחגג פה את חג הספות. מארחו בחברון היה החסיד הנודע רבי שמעון הויזמן, שהיה מחשובי העיר חברון ומפרנסיה, ואף ערבי העיר ונכבדה היו ממוקריו, ובהם גם אנשי הדת המסלמיים שבעיר. בפרס הימים הנוראים של שנת תרנ"ד, הביע הרב מאדא את משאת נפשו בפני מארחו רבי שמעון, כי רצונו עז לומר את הסליחות של ערב יום הכפורים במערת המכפלה, והוא מוכן לשחד במקומו וב את המקנים על המערה כדי שיתירו לו את הדבר. ידע הרב מאדא שספנה יש בדבר, אולם הוא השתוקק בכל מאודו לשפך תחנון בקברי האבות וידע שהתפלה במקום יכולה לבקע רקיעים ולהחיש ישועה לכלל ולפרט. בששמע רבי שמעון את הפקשה, הרהר מעט והבטיח לרב לבדק אם יעלה בידו להסדיר את הבקור החשאי והמסכן. חדשי אלול ותשרי הם ימי כפור ענבים, ומפיון שרב תושבי חברון הערבים באותם ימים היו בעלי פרס ענבים, היו לנים בכרמיהם בתקופת הבציר והעיר היתה מתרוקנת אז כמעט לחלוטין. בקש רבי שמעון לנצל את ההזדמנות ושחד את אחד השומרים של המערה שהיה ממפרייו, והעניק לו לירה תרמית זהב כדי שישלח את השומרים האחרים ללון בפרס והוא ישמר לבדו פאותו לילה. סמוך ליציאתם, טבלו הרב ורבי שמעון במקנה טהרה והכינו עצמם בסלודיו לפניסה אל הקדש פנימה, ולקחו בידם גרות וספרי סליחות. את דרכם אל המערה עשו בדרך שקלתון כשהם לבושים כשחיים מסלמים מבדדים.

רבי שמעון היה איש אמיץ העשוי ללא חת, אך הרב לעמדתו רעד פעלה נדף וברכיו כשלו זה בזה. בדרך, הביטו עליהם שומרי העיר ואחד אמר לחברו בערבית: "ראה נא את שני האנשים האלו, דומים הם עלי פשני גנבים השוחרים לטרף באישון לילה". הביט בהם השומר השני ונער בפחדו: "האם אינך רואה כי שחיים מבדדים הם אלו?" רבי שמעון שמע את חלופי הדברים, והודה לה' בלבו על כך שהרב לא מפיר את השפה הערבית, אחרת ודאי היה רועד שבשעתים וזהותם היתה מתגלית על נקלה. בבוזם אל מערת המכפלה, הכניסם השומר המשחד פנימה, סגר עליהם את הפתח ונתן להם זמן של שעה אחת לתפלה. בדקו הרב ורבי שמעון את המקום, ראו בו את היכלות של האבות הקדושים, ונלו בו נקב באדמה שעליו היו סודגי ברזל והוא פתח המערה שתחתיהם. שלשלו השנים את פתקאותיהם בחור, ועמדו שם לומר סליחות ברגשי קדש, אך לפתע, הגיח מעליהם עוף גדול שרבים פמוהו מצויים בחברון, וקרקע בקול גדול ומפחיד שהרעיד את שני המתפללים שהיו שקועים באמירת הסליחות בדבקות. הקול הדהד במבנה הגדול והריק שמעל המערה, וקריאת העוף הצטלצלה באזניהם והכפלה בעצמתה בתהודה עזה, עד שאימה ופחד נכלו על הרב וכמעט שהתעלף במקום. מהרו השנים לצאת מהמערה, אולם מרב חפזון שכח הרב את ספר הסליחות שלו במקום, ולמחרת התפרסם בעיר חברון כי יהודים בקרו בלילה במערה. הערבים נעשו ורעשו, אך לא הצליחו לגלות מי הם המבקרים. בינתיים הגיע יום הכפורים והרב מאדא ספר אחר כך, שממיו לא חש בתפלה פה מרוקמת כפי שחש פאותה שנה ביום הקדוש, מעין התפשטות הגשמיות. מיד במוצאי היום הקדוש עזב הרב את חברון, בחשש שמא יבלע לו.

זמן קצר לאחר מכן, בקר ר' שמעון הויזמן בירושלים וספר את הדברים לידידו ר' חיים המבורגר מיקירי ירושלים, וכששמע את הספור הנפלא בקש גם הוא להכנס אל המערה. הלך להתיעץ עם רבי שניאור זלמן מלובלין בעל "תורת חסד", וכששמע את ההצעה אמר לו בפסקנות: "חלילה לך מעשות זאת. יש בזה סכנת נפשות של ממש ואין בך שום מצות עשה ולא חיוב מדרבנן", והזהיר את השנים לבל יכניסו עצמם לידי סכנה ולא ישוּבו לעשות כן יותר לעולם. ♦

מאורות

הנאון רבי יהודה בריעטר מפס ז"ל ליום ההולכת י"ט בסיון תצ"ז

מפארי משפחת בריעטר המיוחסת ממגרשי קשטיליה, ומשפחתו של ה"אור החיים" הקדוש. גאון ופוסק שנערץ על בני דורו וכנהו "רבי אלפביר" - הגדול. ספרו עליו נסים ונפלאות, ואמרו שזכה לגלוי אליהו. החיד"א מספר עליו שהשקף על ידי שליט מרוקו האביר לגוב האריות, אך יצא משם בריא ושלים בדרך נס. מאז החלו אף הנזירים להשבע בשמו, ומי שהיה נשבע לשקר לא היה משלים שנתו. עוד בחייו ארע פעם, שהיה אף כפר בשתפו הגוי על הפסד שנתו לו, והשביע אותו בשמו של רבי יהודה בריעטר, ובפקשה שערך לכבודו כך, נשרף כל הבית יחד עמו ועם כל בני ביתו. בשנת תנ"ח מנה לדין בעירו, ולאחר שנרדף עבר למקנס ושב בשנת תס"ד לפס. לא רצה להנות מקפת הצבור, והיה מתפרנס ממלאכת הצורפות, אך לאחר שהיה מרויח די מחסורו, לא היה מקשיף במלאכתו ולא הסכים לקבל מלאכה חדשה, עד שאזלה הפרוטה מפיסו. נכתב עליו לפני פחות ממאה שנה: "ועד היום נמצאים איזה נזמים מזהב צרוף מנקה מכל סיג, והמה מעשה ידיו, ונמצאים אצל איזה גויים במדינת פס, חביבים ויקרי הערך והמציאות". קהלות רבות פנו אליו בשאלות והשרות שלו נדפס לאחרונה. דרשותיו על התורה נדפסו בספר "מנחת יהודה", ספרו על הלכות שחיטה ושרפות נקרא "שיר מפתח", וכן כתב פרוש על מדרש רבה וחבור על דיני גטין ותליצה. בקרו בעיר פס שבמרוקו, הפך לתל תלפיות ורבים משתטחים עליו ורואים ישועות.

יוסיף דעת

פרשתנו מסתיימת עם פרשת ציצית, ובה החיוב של הטלת תכלת בין חוטי הציצית. חז"ל במסכת מנחות מסרו על תהליך הפקת התכלת מתוך דמה של חילון ובנישורו יחד עם סממנים נוספים, ואמרו שהתכלת אינה כשרה אלא מן החילון, ושלא ממנה פסולה. סימנים נוספים נמסרו על תהליך הפקת התכלת, ככך שהחילון מצוי בעיקר בים התיכון ודמוי יקרים בשל התהליך המורכב להפקתו. התכלת היתה מצויה בישראל עד סוף תקופת האמוראים ורבנן סבורים, וכך משמע מהגמרא במנחות שהאמוראים דנו על תהליך צביעת התכלת. יש אומרים שהתכלת היתה עדיין בתקופת הגאונים ונעלמה לקראת סוף תקופתם כתוצאה מניתוק העם מארץ ישראל וגלויות ישראל, אך יש אומרים שנגנזה קודם לכן שהרי במדרש נחומא מובא שעכשיו אין לנו אלא צבע לבן והתכלת נגווה. בתקופת הראשונים ודאי לא היתה התכלת מצויה, שכן הר"ף מספר שבזמנו לא מצוי התכלת, והרמב"ם מספר, שבזמנו היה מלך של גויים שלש תכלת. מספר החינוך נכתב "זה ימים רבים לא שמעתי מי שזכה לתכלת בטלית", אולם יש מהראשונים והאחרונים שכתבו שאם התכלת תהיה שוב מצויה, יש חיוב ללבושה. לפני למעלה ממאה שנים זיהה האדמו"ר רבי גרשון העניך מראדוין את הדינון כחילון התכלת, ורבים משתמשים בציצית זו עד הורנו, אולם דעתו לא התקבלה על דעת רוב הרבנים, וכך כתב עליו ה"ערך התלפיות": "ודע שזה שנים ספורות שאחד התפאר שמצא החילון ועשה ממנו תכלת והמשיך אחריו איזה אנשים, אך לא היה שומע לו מגדולי הדור ומכלל ישראל, ונתבטל הדבר עד כי יבוא גואל צדק בב"א". בימינו מזהים את חילון התכלת עם חילון משפחת הארגמוניים בשם 'ארגמון קהה קוצים', ואף הצליחו להפיק ממנו את צבע התכלת. מעניין לראות שאין שום פרי בעולם בצבע כחול שכן המאכלים גשמיים הם, אבל מצויים צמחים ופרחים בצבע זה. כי הם רוחניים יותר ודומים לרמיע התכול.

טובה הארץ מאד מאד

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

לדרתם ונתנו וגו' - הצדק לומר לדרתם, לצד שלא באה מצוה זו אלא לזכרון המצות כשיראו אותה, תבוא הסבא לומר כשיבוא דור קדוש וטהור שאין צריכין לזכרון זה אין צורך בציצת, תלמוד לומר לדרתם. עוד ירצה פהירע למה כתב לדרתם באמצע פרטי המצוה. אכן לצד שיש במצות ציצת שני דברים, הלכך והתבבלת, הלכך ישנו בכל זמן, והתבבלת יש זמן שאינו מצוי, ונתחכם ה' ואמר לדרתם קדם זכרון התבבלת לומר שהלכך לדורותם אכל תבבלת כשאינו בנמצא, אין חייב בו, והגם שהתבבלת אינו מעכב את הלכך ולא הלכך את התבבלת, אף על פי כן הלכך הוא בנמצא לדורות בלא הפסק, מה שאין כן התבבלת:

ואמר וראיתם אתם וזכרתם את כל מצות ה', פרוש, כשיביטו בסמן עבודתם יתנו לב שאינם בני חורין לעשות בחפצם במאכלם במלבושם בדבורם ובכל מעשיהם, עקב שאימת רבו עליו, ולעמד בשעה שהאדון מצוה לעמד ולקשות כל מלאכות אשר צוה ה' לעשות, ואמר ולא תחזרו וגו', פרוש לצד שהנגלה הוא דבר ששניו חפצה וחושקה בו, ומצות המלך היא צווי עשות הפך הדין הטבעי ושנוא הערב המרגש, ומן הנמנע שיעמד בדבר אלא בהעדר סמן עבודתו הוא יבופהו להפך אשר עינו ולבו שם יחפץ:

וראיתו להעיר למה לא הכשיר ה' צבע התבבלת אלא מדג עולה מתיים ולא משאר דברים שיש להם צבע זה עצמו, ואולי שהוא מטעם עצמו שזה הוא סוד כאומנם ז"ל ים דומה לרקיע, והבן גם להעיר שהרחמים ומשכו מהתורה הנרקמת בים, גם לזמן כי הרחמים נמשכים מבחינה הנרקמת דג בסוד עינא פקיתא, פיזוע לרואים באור החיים:

דברי הימים

כ' בסיון נחשב כיום צום ותענית על מאורעות קשים שאירעו לעם ישראל ביום זה. מייחסים את קביעת היום לרבנו תם, לזכר עלילת הדם שהתרחשה בעיר בלויש שבצרפת בשנת ד'תתקל"א, והוא חודש שוב כיום צום ותענית על גזירות ת"ח ות"ט, כפי שכותב הש"ך בספרו "מגילת עפתי": "כי גם גזירות תתקל"א היה ביום ההוא ובאותן הזמנים, וגם כי יום זה לא יארע בשבת קודש בשום פנים". בכמה קהילות בזמננו נוהגים לומר ביום זה סליחות.

ה'אוהב ישראל" מאפטא היה אומר, של' בסיון הוא התחלת יום הכיפורים, וסימנך "כי יד יד כס יד", כס' - ראשי תיבות כ' סיון, י'ד' - יום הכיפורים.

בכ"ב בסיון הסתיים חודש הימים למתאוננים המוזכרים בפרשתנו, ופסק השליו מלרדת במדבר. וביום לקתה מרים בצרעת כמסופר בסוף פרשתנו, וישבה בהסגר עד כ"ט בסיון, יום שילוח המרגלים לתור את הארץ.

בכ"ג בסיון בימיו של ירבעם בן נבט, הראשון למלכי ישראל, בטלה הבאת הביכורים לירושלים, ומובא אלישע ערוך שיש הנהיגם להתענות ביום זה. מאז עשה ירבעם את העגלים בבית אל ובדן, מפני שידע שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד.

בכ"ה בסיון ג'תתע"ח, נהרגו בגזירת שמים התנאים הקדושים רבן שמעון בן גמליאל, רבי ישמעאל, ומובא אלישע ערוך שיש הנהיגם להתענות ביום זה מפני הריגת התנאים. הם היו שלושה מתוך עשרה הרוגי מלכות שנהרגו בתקופה ארוכה של יותר ממאה שנה, ולא נהרגו בזמן אחד.

ישוב היה הצדיק רבי מאיר מפרמישלך בעירו ועיניו צופיות לארבע רוחות השמים ומצוהו פרוסה על כל מצוי תבל. בימים ההם, התגורר בארץ ישראל איש חסיד וירא שמים מרבים, שהיה שקוע כל ימיו באהלה של תורה ולא יצא מתוך ארבע אמות של הלכה. די היה לו לצדיק זה בקב הרובין מערב שבת וערב שבת ופרנסתו מוטלת על רעייתו הצדקנית, ששגאה בגבורה את על הבית וכל אשר בו. ימים ארבים עברו, וכמה מבנות המשפחה הגיעו לפרקן, אך לרש אין כל. זמן רב שתקה האשה הצדקנית, עד שראתה שאין מוצא מן הסבך והחלה להפציר בבועלה: "צר לי להפריע לך מלמוד התורה הקדושה, אולם כשל פח הסבל ואין באפשרותי לראות יותר בצערך של בנותינו הפשורות, שמבקשות להקים בית בישראל ואין בידינו פרוטה לנדניתן. לא נותר לך מנוס, אלא שתצא את גבולותיה של ארץ ישראל ותצא לחזר על פתחיהם של אחינו בני ישראל הנדיבים, אשר ודאי ישמחו לסייע ליהודי פשוט שבארץ הקדש ויתמכו בך בתמיכה הגונה". הדבוע האיש לשמע ההצעה ואמר: "מוכן אני לצאת לחזר על הפתחים, אולם חלילה לי לעשות את ארץ ישראל קרדם לחפר בה. וכי אלך ואתפאר בגולה שאני בן ארץ ישראל ואבקש עקב בך תמיכה בזכות הארץ?" באומרו זאת, נגש האיש אל המזוזה וקבל על עצמו בנקיטת חפץ, שלא יעלה על דל שפתיו בהיותו בגולה את עבדת היותו תושב ארץ הקדש ולא יתפאר בה כדי להתפנים על ידה.

חדשים ארפים עברו עליו ותלאות רבות מצאוהו, עד שהגיע לארץ פולין והחל במסעו על פני קהלות ישראל הגדולות שבמדינה. בדרבו של יהודי, פנה תחלה אל בית המדרש המקומי ומצא נחם בין דפי הגמרא, אלא שמפיון שלא גלה את זהותו בתלמיד חכם מפלג שהגיע מארץ הקדש, לא יחסו לו הבריות תשומת לב מרבה והביטו עליו כאל פושטיד מן השורה. נקפו ירחים מספר והאיש ראה פי עדין לא עלתה בידו לקבץ אלא סכום קטן, שלא היה די בו אלא כדי מחיתו. ראה החסיד כי בדרך זו לא יעלה בידו להושע, והחליט לנסע אל הסבא קדישא רבי ישראל מרוזין, כדי להמלך בדעתו ולשאל בדת מה לעשות. כששמע הצדיק מרוזין את ספורו של האיש, נתן לו ששה מטבעות יקרי ערך ואמר לו: "מלבד תרומתי זאת, אין בידי לסייע לך מאומה, אולם מיניע אני לך לנסע אל רבי דוד מזבלטוב שהוא חכם גדול ומן הסתם ידע מה ליעץ לך". גם הצדיק מזבלטוב העניק לו ששה מטבעות ויעץ לו לנסע אל רבי מאיר מפרמישלך, באומרו: "רבי מאיר הוא נביא אמת, והוא ללא ספק ודאי ידע להורות לך את המעשה אשר תעשה ואת הדרך אשר תלך בה". המשיך החסיד לכתת את רגליו עד שהגיע לעיר פרמישלך, ושם פנה מיד אל בית המדרש שבעיר בדרבו מימים ימימה. לא ארכה השעה, ושוחט העיר נכנס אל בית המדרש, ובקשראה את היהודי שיושב ועוסק בתורה ונפר עליו שבא מדרך רחוקה, הציע לו לבוא אל ביתו ולסעד על שלחנו. פינתים, קרא רבי מאיר ואמר: "חש אני בעיר באוירה של ארץ ישראל", והוא מהר לשלח את משמשו ר' אריה כדי לחפש בכל האכסניות בעיר את האורח שהגיע מארץ ישראל. יצא המשמש לתור אחר האורח שזה מקרוב בא, אולם לא מצאו בבתו המלון שבעיר, וחוזר בידים ריקות. שלחו רבי מאיר לחפש שוב את האורח ואמר: "מאיר איננו טועה, ואין ספק בלבי כי אורח חשוב הגיע מארץ ישראל. במטותא מקד שוב וחפש אחריו והביאו אלי". שעה ארפה שוטט המשמש ברחובות העיר, עד שהגיע אל ביתו של השוחט ומצא שם אדם בלתי מפר. מהר המשמש והציג את שאלתו בפני האורח: "האם מארץ ישראל אתה?" והלה נדהם ושאל: "מי גלה לך רז זה?" עם הפנסו, רץ אליו רבי מאיר בשמחה וקבלו במאור פנים: "זה עין ועדנים שמאיר יושב ומצפה לכוףך. כבר לפני שנים ארפות יחד לו מאיר קפה ועולה, והיה משלשל לתוכה פרוטה אחר פרוטה, לצורך נשואי בנותיה. פי כך צווי על מאיר כבר מאז הולדת בנותיה, למען תהא הדיניה מצויה לאביהן פאשר תגענה לפרקן ולא יצטרך לבטל תורה ולחזר על הפתחים". מדי דברו, הוציא רבי מאיר קפה גדולה שהיתה מלאה במטבעות, ולאחר שספרם שקל בידו של החסיד הנדהם שש מאות אדמים זהב טבין ותקילין, שהיו בהם כדי השאת בנותיו בכבוד, די והותר. בקש החסיד להודות לרבי מאיר בקול נרגש, אך הרבי מאן לשמע ואמר שאינו אלא שליח מן השמים ולה' התודה והתהלה.

לפני שובו לארץ ישראל כשבאמתחתו הסכום הגדול, שב החסיד ובקר בהיכל קדשו של הצדיק מרוזין, ובהתפעלות גדולה האזין לספורו הנפלא. בסיומו, בקש הצדיק לראות במו עיניו את המטבעות, ונטלם בחרדת קדש ואף החל לצחצחם ולנקותם במו ידיו מן החלודה שאחזה בהם בשנים הארכות שהיו נעילות בקפתו של רבי מאיר בפרמישלך.

ספור נפלא זה ספר על ידי האדמו"ר הזקן רבי אברהם יעקב מסדיגורא, שספרו לאחד מקרובי משפחתו, שהיה בר אורן ובר אבהן ופרנסתו היתה דחוקה עליו, וכאשר בא לבקש ממנו מכתב המלצה בו יפרט ויחוסו הרם, יעץ לו הרבי שלא לעשות פן וספר לו על החסיד הלז שזכה לקבל את הפסח הרב מידיו של הצדיק מפרמישלך, בזכות זהירותו שלא להשתמש בכרתה של ארץ ישראל, ואף לאיש זה יעץ שלא להתעטר בכתר אבותיו ובזכות זה יזכה להושע בפרנסה ברוח.

רבי מנחם מנדל מויז'ניץ בעל "פרי הארץ", נהג לחתם בשולי מקתביו: "השפך באמת". שאלו פעם את הספא קדישא רבי ישראל מרוזין, ביצע הקה"ר רבי מנדל את עצמו בתאר כה נשגב, והשיבו: "אצלו היה היתר השפלות כה טבועה ומשועשעת בעצמותו, עד שלא היה נראה לו הדבר כמדה טובה וכמעלה מיוחדת", וסיים: "אין אדם רשאי לחתם 'השפך באמת', אלא אם יגיע למדרגה זו שחברו יתפסו בקטמו ויוליכו כד ברזובנות קריה, ולא יתפעל מזה כלל". אחד העולים לארץ ישראל, בא פעם לרבי מנדל והתאונן בפניו: "סבור הייתי, שבאשר אבוא לארץ ישראל, אוכל לעבד את ה' בנקל וכלי משטינים, אולם עכשו שבאתי לארץ ישראל גליתי בעצמי מדות רעות והרגלים מגניבים שלא הכרתי בעצמי בהיותי בחוץ לארץ". אמר לו רבי מנדל: "טועה אתה, לא מדות חדשות הן, אלא שבהיותך בן חוץ לארץ היית שריו בגאון ולכן לא הפרת בעצמך בחסרונות אלו, אולם כן בארץ ישראל שהיא מסגלת לזר את האדם ולהביאו לידי ענוה, רק אז התחלת להפיר את מצבך ומדותיך, ואמנם הפרת המצב הזה חצי רפואה, ומעתה תדע מה עליך לתקן".

רבה של ורשה, רבי שלמה זלמן ליפשיץ בעל "הקמדת שלמה", היה ידוע בתמימותו ובקמדת הענוה היתרה שבו. פעם בא אליו אחד מבני העיר וספר לו בצער על פרנסתו שהתערערה ושעתו דחוקה עליו. "אין לי משען ומשענה, אולם קרוב עשיר אחד יש לי בעיר קוטנה, ומבקש אני מהרב שיקח לי מכתב בקשה לקרובי זה, שיחמדי בי ויעמידני שוב על רגלי", בקש האיש. עשה הרב כבקשתו והאיש נסע לקוטנה אל קרובו העשיר. הלך שמה לקבל את פני קרובו, ושבעתים שמה לקבל מכתב אישי שנשלח אליו מרבה הנודע של ורשה. פתח העשיר את המכתב ונהימה לגלות, כי רבי שלמה זלמן כתב עליו תארים ושכחים מפלגים, שאינם נקבצים אלא על גדולי ישראל, בעוד הוא אינו אלא איש פשוט והדיוט. המכתב השפיע עליו ופתח את לבו, והוא תמך בקרובו היותר בתמיכה של ממש. לאחר מספר ימים, נכנס אחד מקרובי העשיר אל רבי משה אהרן, רבה של קוטנה, והראה לו את המכתב שקבל העשיר מרבה של ורשה. קרא רבי משה אהרן את המכתב ותמה על השכחים המפוזרים שבו, ובקש מהבן לפניו שאם יודעו לורשה, יבקש אל רבי שלמה זלמן ויביע בפניו את תמיכתו על גשח המכתב. לא עברו ימים קרובים והאיש הזדמן אל בית הרב בורשה ושאלו: "מדוע כתב רבנו על קרובי העשיר שכחים כה מפלגים? הרי לא פותבים אותם אלא על גדולי הדור". תמה רבי שלמה זלמן ואמר בתמימות ובטהר לב: "ומה בפקד? הרי גם עלי פותבים שכחים נשגבים כאלו", ובדברו שלף חבילת מכתבים והראה לאזרח את השכחים שנכתבו עליו... כשחזר האיש לקוטנה וספר את הדברים לרבי משה אהרן, נדהם הרב וקרא: "לא יאמן כי יספר, לא קמדת בש"ו ודם נוהג רבי שלמה זלמן! אלה אפוא אמתה בעצמי על נקנתו של צדיק זה". הגיע רבי משה אהרן לורשה ונכנס אל בית הרב. קבלו רבי שלמה זלמן בכבוד גדול, וצוה להביא לפניו מיני תקרבת, אך רבי משה אהרן אמר: "מה לי בתקרבת גשמיית, מוטב וכבדני מר בדברי תורתך". פתח רבי שלמה זלמן בחדושי תורה נפלאים בחריפות ובקיאיות, צלל במים אדירים והעלה פנינים ומרגליות. כשסיים, אמר רבי משה אהרן: "נאים הדברים מאד, אולם ודאי נהג מר בדרך התגרים. תחלה הראה את הפסלת, ועכשו נראה נא את הפרות המשכחים שלו ויאמר דבר הראוי להתכבד בו". פתח רבי שלמה זלמן וחדש חדושים נפלאים, עד שהיו הדברים מאירים כנתינתם מפניו, אולם האזרח עדין לא בא על ספוקו ואמר: "עדין אין זה אלא בגדר דברים פשוטים ואין בהם מן השבח". שטט רבי שלמה זלמן את דיו ואמר בישר לב: "אין בידי חדושים גדולים מאלו". מיד קם רבי משה אהרן על רגליו, בקש סליחה מרבי שלמה זלמן ואמר: "חדושיך נפלאים מאד ומתוקים מדבש ונפת צופים, וכל מה שאמרת לא היה אלא בשביל לנסות את מר ולהביאו לידי נסיון, ועכשו ראיתי שבאמת צדיק תמים הוא".

מטעם

שלח לך אנשים

(ב.כז)

בטעמי מנח רביעי, כי בזמן ברית בין הכתרים נאמר לאברהם 'דור רביעי ישיבו הנה', והרי כלב היה דור רביעי לעקב, שהיה בנו של הצרן בן פרוץ בן יהודה, ומנו ה' למשה שהאנשים שיעלו לארץ ישראל יהיו דור רביעי ליוצאי מצרים. ועוד נרמזו כאן דברי המדרש שמשה שלח את המרגלים שלשה ימים קודם השבת, וביום הרביעי נהו בדרךם בגלל השבת, ומרמז בטעמים מנח רביעי שנהו ביום הרביעי.

(פני יוסף)

ויתרו את-ארץ כנען

(ט.ט)

בטעמי פשטא זקח קטן. רמז להם משה, שארץ ישראל אינה סובלת גאון וצריכים הם לנהג בענוה, ולכן אמר ה' למשה 'שלח לך אנשים', שילמדו מקום משה את מדת הענוה. וגם הטעמים מרמזים לכך, פשטא התנהגו בפשטות והפשיטו מעליכם את הזקח מדת הזקיפות והתנהגו בענוה. (שם אליעזר)

למטה אפרים הושע ברנן

(ח.כז)

טעמי פסוק זה, שונים מטעמי הפסוקים של המרגלים האחרים ששם השבט ביקה קטן וכאן בטעמא שהוא מפסיק פחות מוקף קטן, מפני שכל גדלת שבט אפרים הוא בשביל הושע בן נון, ולכן הקדים יעקב לברך את אפרים מפני שעתיד הושע לצאת ממנו. (צחק בני)

מדגש

על דברי המרגלים "כי חזק הוא ממנו" רש"י חז"ל במסכת סוטה: "דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה, כי חזק הוא ממנו אל תקרי ממנו אלא ממנו, כביכול אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם", דהינו שאמרו שהלילה חזקים יושבי הארץ מהקב"ה. במלך ממנו מדגשות המ"ם והנו"ן, המ"ם למתלשם הנו"ן של תבת מן, והנו"ן לסמן הנסתר כאלו נכתב מן מנהו. אין הבדל בין תבת ממנו במשמעות של מאתנו ברבים לבין מאחר ביחיד, ואין שחר לנקוד שרבים טועים בשגרת הלשון ואומרים 'ממנו', לכן כתב רש"י על דברי הנקרא הללו, שלא נורסים 'אל תקרי' מפני שאין הפרש קריה בין ממנו הנאמר על יחיד שנדברים עליו לממנו של רבים שאומרים על עצמן. אולם האבן עזרא כתב, שאנשי מדרג הבדילו בין ממנו בניו רפה בלשון רבים, לבין ממנו הדגיש ליחיד.

ממלכה

בזמן שמתן רבי איזל הרי"ף בסלונים, היה בה עשיר גדול וקמצן מפלג שעלה לארץ ישראל והתפרנס מהלואות רבניות לתושבי הארץ, אך עקב המלחמות שפרצו באותה עת במלכות תרביה, הפסיד האיש את כספו ויצא נקי מכל נכסיו. באין מוצא, חזר לעיר הולדתו ובה נפטר לאחר זמן קצר. היו חברות מספידים אותו ואומרים: "אלקלם היה דוחק את השעה, היה זוכה להקבר בארץ ישראל, אולם רבי איזל אמר: 'הרי הקמצנים ממונם חביב עליהם יותר מנופשם, ולכן ממונן שהיה חביב עליו נקבר בארץ ישראל, אך גופו שלא חס עליו נקבר בחוץ לארץ'..."

רבי חיים מברסק, ישב פעם באספה גדולה של רבנים שדנו בעניני השקעה. לאחר האספה, פרסמה ודיעה בעתונות של אותם ימים, ובה תארו את האספה ואת המשתתפים בה, והפליגו בתאורים ושכחים על רבי חיים ושאר הזאונים שנטלו חלק בפננס. כשראה רבי חיים את הדברים, סקדה נפשו מהתאורים המגזמים עליו ונפשו נקעה מדברי ההבאי והשקר שהעיתונים מלאים בהם מדי יום. פעם בא אליו עתונאי אחד כדי לראינו ולשמע את תולדות חייו, אך רבי חיים לא אבה לעשות כן ואמר בחייו: "עדין לא קראתי את העתונים של עכשו, ולכן איני יודע עדין מה לספר על עצמי..." כך מספרים גם, שפעם ישב עמו ברבנות עתונאי אחד, שזנא ישראל, ששפך אש ונקפית על היהודים ומצא את חסרונותיהם. אמר לו רבי חיים: "ודאי יודע אתה, שאת השעיר לעזאזל היו שולחים ביד איש עתי" שהוא עתונאי, מפני שהוא מתמרד לדעת את כל עונות הדור, ואותו משגרים יחד עם העונות לעזאזל..."

"מראשית ערסתיכם תתנו לה' תרומה לדרתיכם" - אם תרצו שזודותיכם ובניכם אהריכם יהיו מורמים מעם, הווי נותנים את דעתכם על הנוכח עוד מראשית חייהם, כאשר עדין מטילים הם בעריסותיהם ורבים הם בשנים, כבר אז צריכים לדאג לחנכם בדרך התורה והמצוות (החת"ם סופר)